

sistemi görülmektedir. Bunların ilki Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'nın, ikincisi Rus demokratların etkisindeki sistemdir (Abdüşükür Muhammedemin, s. 434). Abdülkâdir Dâmolla'nın Cedîdçilik usullerine sadık kalarak başlattığı üçüncü sistem ise içeriden bir hareket olması, millî ve dinî değerlere dayanması bakımından diğer ikisinden ayrıdır. Onun eğitim hamlesinin bir özelliği de okul, matbaa, vakıf, dernek gibi kurumlar üzerine bina edilen sivil bir hareket olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Dâmolla'nın, bir grup öğrencisiyle birlikte İsveç hükümetinin Doğu Türkistan'daki eğitim bürolarını ve matbaalarını tahrip ettiği, bu durumun iç ve dış siyasette tedirginlik oluşturduğu iddiaları (a.g.e., s. 441) geçersiz kalmaktadır. Nitekim Doğu Türkistan'da uzun süre görev yapmış İsveçli diplomat ve Türkolog Gunnar Jarring başta olmak üzere Batılı araştırmacılar eserlerinde böyle bir olaydan bahsetmemektedir.

Eserleri. Dâmolla yazdığı dinî eserler, makale, şiir ve derlemeleriyle çağdaş Uygur edebiyatının en önemli isimleri arasında yer alır. Önderlik ettiği Cedîdçilik hareketi yeni Uygur edebiyatının inşasında önemli rol oynamıştır. Çoğunu ders kitabı olarak telif ettiği eserleri Uygur halkının desteğiyle neşredilmiştir. 1. *Miftâhu'l-edebe li-fehmi kelâmi'l- Arab*. Daha çok Hatîb el-Kazvî'nin *Telhîşü'l-Miftâh*'ından yapılan seçmeler yanında çeşitli divan ve şiirlerden derlemelerden oluşan eser on bölümden meydana gelmekte, Mütenebbî, Kâdî İyâz, İbnü'l-Fârız, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Zeynüddin İbnü'l-Verdî ve Sa'dî-i Şîrâzî gibi şahsiyetlerden beyitler içermektedir. Kitabın yazılma amacını müellif, talebelerin tefsir ve hadis kitaplarındaki inceliklere âşına olmasının sağlanması diye açıklamıştır. Dâmolla eserin mukaddimesinde tefsir, hadis, fıkıh gibi ilimlerin ihmalinin İslâm ülkelerindeki gerilemenin başlıca sebebi olduğunu belirtmektedir. Kitabın kapağındaki "el-kısmü'l-evvel" ile mukaddimedeki, "Birinci kısmı on, ikinci kısmı beş bab olmak üzere tertip ettim" ifadeleri eserin ikinci cildinin varlığını göstermektedir. Celeddin Karakaş ilk defa 1910'da Taşkent'te basılan kitabın Türkçe'ye açıklanması için çevirisini yapmıştır (İstanbul 1978, 1983). Ayrıca Abdülâhad Emir Kutluk tarafından Uygurca'ya tercüme edilmiş ve *Edeb Açkuci Miftâhu'l-edebe* başlığı altında aslıyla birlikte yayımlanmıştır (Urumçî 2002). 2. *Cevâhirü'l-ikân*. Kelâm ilminin temel konularının manzum olarak ele

alındığı bir risâle olup 1910'da Sirâceddin Mahtum hattıyla Gulâmiye Matbaası'nda basılmıştır. 3. *Tecvid-i Türkî*. Tecvid kurallarının soru-cevap şeklinde açıklandığı Uygurca bir eserdir ve ilk defa 1912 yılında Kazan'da basılmıştır. En meşhur baskısı 1985'te Cidde'deki Dârülfünûn Yayınevi tarafından yapılan, 1915 tarihli ikinci neşrinin tıpkıbasımıdır. Bu neşrin sonuna 'Aķā'id-i Żarūriyye ve 'İbādât-ı İslâmiyye de ilâve edilmiştir. 4. 'Aķā'id-i Żarūriyye. Müellifin Semerkant ve Ufa'daki müderrislik yıllarında yazdığı bir ders kitabıdır. İlk olarak Ufa'da yayımlanan eser daha sonra Kahire'de basılmıştır (1379, 1981). 5. 'İbādât-ı İslâmiyye. Başta Medine olmak üzere İslâm ülkelerinde çok sayıda baskısı yapılmış, kitabın sonuna namazla ilgili meselelerin ele alındığı "Mesâil-i Müteferrika" başlıklı bir bölüm eklenmiştir. 6. *Sirâcü'l-mille*. Günümüze ulaşmayan bu eser Ali b. Osman el-Üşî'nin *Bed'ü'l-emâlî*'sinin Uygurca manzum çevirisidir. Müellifin hocası Han Murad Taşkendi'nin eser için, "Aslından daha iyi oldu" dediği belirtilir (Cantürk, II/10 [1995], s. 3). 7. *Gülistan Tercümesi*. Dâmolla'nın Murad Hoca takma adıyla Uygur diline yaptığı manzum çeviri olup kaynaklarda Taşkent'te en az bir defa basıldığından söz edilse de günümüze ulaşmamıştır (a.g.e., s. 4). Müellifin *Nasihat-ı Âmme, Yaş Ösmürlerge Nasihat* (Gençlere nasihat) adlı risâleleri ve muhammes tarzında hazırladığı *Meyveler Münâzarası*'nın yanında *Hidâyetü'n-nahv, Bidâyetü's-sarf, İlm-i Hisâb ve İlm-i Coğrâfiye* gibi ders kitapları da vardır. Ayrıca Orenburg'da Rızâeddin Fahreddin tarafından yayımlanan *Şûrâ* dergisinde takma adlarla makaleler yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir Dâmolla, *Dünya ve Âhiret İşlerinde Edeb* (trc. Celâleddin Karakaş), İstanbul 1983, neşreden giriş, s. 7; a.mlf., *Tecvid-i Türkî*, Cidde 1985, s. 15, ayrıca bk. Abdülkâdir Dâmolla'nın M. Emin İslâmî tarafından yazılan biyografisi, s. 64-71; a.mlf., *Edeb Açkuci (Miftâhu'l-edebe)* (nşr. Abdülehad Emir Kutluk), Urumçî 2002, neşreden giriş, s. 1-17; Hevîr Tömür, *Abdülkâdir Dâmolla Hakkında Kıssa (Roman)*, Urumçî 1990; Ahmet Kemal İlkul, *Çin-Türkistan Hatıraları Şanghay Hatıraları* (nşr. Yusuf Gedikli), İstanbul 1997, s. 102, 135, 156, 164, 398; M. Emin Buğra, *Şarki Türkistan Tarihi*, Ankara 1998; Sultan Mahmut Kaşgarlı, *Çağdaş Uygur Türklerinin Edebiyatı*, Ankara 1998, s. 150-159; a.mlf., *Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası*, İstanbul 2004, s. 95, 283; Ruzi Batur, *Yeni Maarif Bayraktarı Abdülkâdir Dâmolla*, Urumçî 2003; Abdüşükür Muhammedemin, *Uygur Pelsepe Tarihi*, Urumçî 2009, s. 434-441; Rızâeddin b. Fahreddin, "Dâmolla Abdülkâdir Kaşgarî", *İslâm Mecellesi*, sy. 3, Orenburg 1925, s. 145-146;

Mehmet Cantürk, "Fakih, Kâdî, Şehid, Gâzî Abdülkâdir Abdülvâris Merhumun Hayatı ve Eserleri Hakkında", *Gökbağrak Dergisi*, II/10, Kayseri 1995, s. 3-4; Nurahmet Kurban, "Çağdaş Uygur İslam Düşüncesinin Önderi Abdülkâdir Dâmolla", *Bilig*, sy. 53, Ankara 2010, s. 167-182; Maysigül Hüseyin, "Kadimle Cedid Arasında: Abdülkâdir Binnî Abdülvâris Kaşgarî", *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, I/2, Ankara 2011, s. 1-4.

FAHREDDİN YILDIZ

DÂMOLLA, Sâbit

(ثابت داملاً)

(1883-1941)

Uygur asıllı âlim,
1933 yılında kurulan kısa ömürlü
Şarki Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin
kurucularından ve başbakan.

Kâşgar'ın Atuş (Artış) bölgesinde doğdu. Dâmolla unvanı yanında Kemâlî, Selefî ve Kâşgarî nisbeleriyle de anılır. Babasının adı Abdülbâkî'dir. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra girdiği Kâşgar'daki Hanlık Medresesi'nden mezun oldu. 1910'da Buhara'da yüksek öğrenim gördü ve "dâmolla" (büyük hoca) unvanını aldı; Doğu Türkistan'ın kuzey illerinden Kulca'da (Gulca) ikamet etti. 1919 veya 1920'de Kâşgar'da eğitim ve irşad faaliyetleriyle meşgul oldu. 1924'te bölgede bulunan İngilizler'le İsveç misyonerlerine karşı girişilen ayaklanmaya katıldı. Hareket mensupları tutuklanmaya başlayınca Kulca'ya döndü, yine eğitim ve irşad hizmetlerine yöneldi; bu sırada Kur'an sohbetleri büyük ilgi gördü. Tatar tarihçisi Muhammed Murad Remzî'yi ziyareti sırasında Hoten'de bir halk devrimi başlatma planları yapan ilim ve siyaset adamı Mehmet Emin Buğra ile karşılaşması Dâmolla'nın hayatında bir dönüm noktası teşkil etti. Bu sırada, Dâmolla'nın hem hac ziyareti yapmak hem de İslâm dünyasındaki ilim ve fikir adamlarıyla temaslarda bulunmak için uzun bir yolculuğa çıkması fikri doğdu. 1930'da başladığı yolculuk sırasında Mısır'da Reşid Rızâ ve arkadaşlarıyla görüşmesi onun hayatında kalıcı izler bıraktı. Ayrıca Mekke, Medine ve Taif'te Mûsâ Cârullah, Abdürreşid İbrâhim gibi Orta Asyalı ilim ve fikir adamlarının yanı sıra Meccî Kerdî, İbrâhim Gazzâvî ve Abdülkuddûs el-Ensârî gibi Suudi Arabistanlı âlimlerle de istişareler yaptı. Ardından Hindistan'a giderek Hindistan müftüsü Kifâyetullah Dihlevî ve diğer Hint ulemâsıyla görüştü.

1932'de ülkesine dönen Sâbit Dâmolla, Hoten'e giderek seyahati boyunca edindiği

Sâbit Dâmolla

bilgileri Mehmet Emin Buğra ile paylaştı. Ardından Buğra'nın kurduğu bağımsızlık örgütünün verdiği görevle camilerde halkı cihada çağırın vaazlar verdi. Hoten'in Karakaş ilçesinde 13 Şubat 1933'te başlatılan ayaklanmadan kısa bir süre sonra Hoten'in bütün ilçeleri ele geçirildi ve 4 Nisan'da Hoten İslâm hükümeti kuruldu. Muhammed Niyaz Âlem Ahunum geçici hükümetin başkanlığına getirilirken Mehmet Emin Buğra başkumandan, Sâbit Dâmolla da eğitim, adliye ve dinî işlerden sorumlu danışman oldu. Bu sırada Kâşgar güzergâhı üzerindeki Yarkent'e bir birlik gönderildi. Birliğin komutanı, Buğra'nın kardeşi Şah Mansur (Abdullah) idi. Şah Mansur'un genç ve tecrübesiz olması sebebiyle hemen arkasından Dâmolla da gönderildi. Ancak Dâmolla, Kâşgar yönetimiyle ilişkilerin bozulmasını istemeyen Mehmet Emin Buğra'nın muhalefetine rağmen, Çin ve Sovyet yanlısı yönetime karşı olan bölge halkının da isteğiyle 7 Temmuz'da bir grup askerle birlikte Kâşgar'a doğru yola çıktı. İki hafta sonra bölge halkının sevgi gösterileriyle şehre girdi. Fakat Kâşgar'ın yönetimini elinde bulunduran Tömür Sijang (Sicang), Dâmolla'yı tehlikeli bir unsur olarak görmeye başladı. Bu arada Yarkent'te bırakılan Hoten güçleriyle Tömür'ün birlikleri arasında çıkan çatışmalar Hoten hükümetinin Kâşgar yönetimiyle olan ilişkilerinin bozulmasına yol açtı. Bu gelişmeler üzerine pasif propaganda yolunu tutmanın daha uygun olacağını düşünen Dâmolla gizlice Hoten Hükümeti Temsilciliği adıyla bir teşkilât kurup teşkilât etrafında taraftar toplamaya çalıştı. Bu esnada *Şerki Türkistan Hayatı* adıyla haftalık bir gazetenin çıkarılmasına öncülük etti.

Tömür'ün Kâşgar'da Hui kökenli bir kişinin taraftarlarınca öldürülmesinden sonra Hoten Hükümeti Temsilciliği meşrû bir teşkilât olarak aktif görev yapmaya başladı. Başkanlığını Sâbit Dâmolla'nın yaptığı temsilciliğin adı 10 Eylül'de Şarkî Türkistan İstiklâl Cemiyeti şeklinde

değiştirildi. Cemiyetin başkanlığını yine Sâbit Dâmolla üstlendi ve hummalı bir çalışmayla Kâşgar'daki birlikleri İstiklâl Cemiyeti etrafında birleştirmeyi başardı; Kâşgar'ın Yengi Şehir dışındaki bütün ilçeleri teşkilâta bağlılığını bildirdi. 7 Kasım 1933'te Şarkî Türkistan Cumhuriyeti'nin teşkilât yapısı oluşturuldu. Cumhurbaşkanı'na Hoca Niyaz Hacı, başkanlığına Sâbit Dâmolla seçildi ve 10 Kasım'da cumhuriyetin kuruluşu resmen ilân edildi.

Yengi Şehir Kalesi'ne sıkışmış olan Hui birliklerini cumhuriyetleri için tehlikeli gören Hoca Niyaz Hacı onlara karşı savaş ilân etti. Bu sırada Çin yönetimine karşı ayaklanan Hui kökenli komutan Majung Ying yenilgiye uğrayınca Doğu Türkistan topraklarına yöneldi. Onun amacı da burada bağımsız bir devlet kurmaktı. Ancak yerleşmeye çalıştığı Urumçi yakınlarında Sovyetler Birliği ile Çin güçlerinin ortaklaşa yürüttükleri savaşta yenilince (Şubat 1934) birliklerini Kâşgar'a yöneltti. Majung'un Kâşgar'a gelişi Yengi Şehir Kalesi'ndeki Hui ordusuna güç kattı. Sonunda Majung kumandasındaki Hui güçleri kısa sürede Doğu Türkistan Cumhuriyeti birliklerini mağlûp etti ve yeni cumhuriyetin ordusu şehri terketmek zorunda kaldı. Dâmolla ve taraftarları ordunun elindeki Yarkent'e çekilirken Hoca Niyaz Hacı yakın çevresiyle birlikte Atuş'a gitti ve ardından Rus hükümetiyle bir anlaşma yaptı. Anlaşmaya göre Hoca Niyaz Hacı, Sâbit Dâmolla başta olmak üzere Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin lider kadrosunu Milliyetçi Çin hükümetinin Urumçi'deki eyalet başkanına teslim edecek, buna karşılık Rus hükümetince kendisine silâh yardımı yapılacak, ayrıca Milliyetçi Çin hükümeti Doğu Türkistan eyaletinin başkan yardımcılığını ona verecekti. Bunun üzerine 13 Nisan 1934'te Hoca Niyaz tarafından birkaç arkadaşıyla birlikte Milliyetçi Çin hükümetine teslim edilip hapse atılan Sâbit Dâmolla 1941'de hapisnede öldü. Onun 1942 veya 1943'te öldüğü de rivayet edilir.

Mısır ziyaretiyle başlayan süreçte özellikle Reşid Rızâ'nın fikirlerinden etkilenecek Selef akidesini benimseyen Dâmolla, eserlerinde müslümanların bid'at ve hırsızlıklarla kuşatıldığını ileri sürmüş, bu durumu İslâm dünyasındaki geri kalmışlığın ve sefaletin temel sebepleri arasında göstermiş, bundan dolayı ilmî çalışmalarını akaid konularına ayırmıştır. Çalışmalarında müslümanları, Selef'in tevhid akidesini esas alarak içine düştükleri durum karşısında özeleştiri yapmaya çağırılmış, bir yandan Kâşgar'daki Cedîdciler'le iyi

ilişkiler kurarak onların eğitim görüşlerinden yararlanırken diğer yandan Selef fikirleri yaymaya çalışmıştır. Cedîdciler'in etkisiyle eski eğitim sistemine karşı çıkmış, medreseler için yeni ders müfredatının geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre mezhep taraftarlığına dayalı çekişmeler İslâm toplumundaki geri kalmışlığın sebeplerinden biridir. Müslüman karşıtlarınca planlanan oyunların da tesiriyle her mezhep kendi görüşlerine tamamen bağlanırken kendinden olmayanlara karşı cephe almaktadır. Müslümanların Hz. Peygamber'in tebliğine aykırı olan bu zihniyetten kurtulup Selef'in akidesi üzerinde birleşmeleri gerekmektedir.

Eserleri. 1. *İslâm Kanunu*. Eserin halen mevcudiyeti ve muhtevası hakkında bilgi yoktur. 2. *Akâid-i Cevheriyye ve Beyânü's-sünne*. Uygurca olan eser Tahâvî'nin *Beyânü 'akîdeti Ehli's-sünne ve'l-cemâ'a'sının* özeti niteliğindedir. Tahâvî'nin anılan eserinin yine kendisine ait tercümesiyle birlikte basılmıştır (Hindistan 1351/1932; Kahire 1379). 3. *Rûşen Beyân Türkî Tefsir-i Kur'ân*. Uygur Türkçesi'yle yazılan bu eser tamamlanmışsa da yalnız 30. cüzün tefsiri basılmıştır (bk. bibl.). 4. *el-Kaşidetü's-seniyye fi'l-'akâ'idi's-sünniyye*. Bu manzum eserini bizzat müellif şerhetmiş ve hâşiyeye yazmış, üçü bir arada basılmıştır (Cidde 1403/1983). 5. *Şirin Kelâm. Tercüme Hâ-i Muhammed aleyhisselâm* (Cidde 1405/1985). Yine Uygur Türkçesi'yle kaleme alınmış olup içerik bakımından muhtemelen ortak kaynaklar kullanmaları sebebiyle Tatar ulemâsından San'âtullah Bikpolat'ın *H. Muhammed* adlı eseriyle (Kazan 1914) büyük benzerlik göstermektedir. 6. *Şerhu'l-Elfiyye*. İbn Mâlik en-Nahvî'nin *el-Elfiyye'sinin* şerhidir, müellifin *el-Kaşidetü's-seniyye fi'l-'akâ'idi's-sünniyye* adlı eseriyle bir arada basılmıştır (Cidde 1403/1983).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâbit Dâmolla, *Akâid-i Cevheriyye (Beyânü akîdeti Ehli's-sünne tercümesiyle birlikte)*, Dehli 1351/1932; a.mlf., *el-Kaşidetü's-seniyye fi'l-'akîdeti's-sünniyye ve şerhuhâ* (İbn Mâlik, *el-Elfiyye* ile birlikte), Cidde 1403/1983; a.mlf. *Rûşen Beyân Türkî Tefsir-i Kur'ân*, Kulca 1948; Abdulkadir Hacı, "1933-1937'e Keder Kaşgar, Hoten ve Aksu'da Bulup Ötken Vekeler", *Şincang Tarih Materyalliri*, Urumçi 1986, XVII, 1-114; Burhan Şehîdî, *Şincangning 50 Yılı*, Pekin 1986; Muhammed Emin Buğra, *Şerki Türkistan Tarihi*, Ankara 1987, s. 564-566, 592-595; Eziz Yusuf v.dğr., *Uygurlarning Kıskaçı Tarihi*, Urumçi 1995; *Uygur Tilining İzahlık Loğiti*, Urumçi 1999, II, 29; M. Kâsim Emin, *Türkistânü's-Şarkıyye fi 'ah-di Mülûki'l-Çavâ'if ve fi'l-vakîl-hâzır*, İstanbul 2000, s. 253-269; a.mlf., *el-İlâm li-ba'zi ricâli*

Türkiştân, Mekke 1429, s. 316-319; Şerif Huştar, *Şincang Yekikinki Zaman Tarihidiki Meşhur Şehisler*, Urumçi 2012; Nur Ahmet Kurban, "Çağdaş Uygur İslam Düşüncesinin Önderi Abdülkadir Dâmolla", *Bilig*, sy. 53, Ankara 2010, s. 172; a.mlf., "Dâvet Adamlığından Devlet Adamlığına: Sâbit Dâmolla", *Turkish Studies*, IX/1 (2014), s. 313-325; Yalkun Rozi, "Sâbit Dâmolla Kim", *Şincang Tarih-Medeniyeti*, sy. 45 (2011), s. 80-95.

NUR AHMET KURBAN

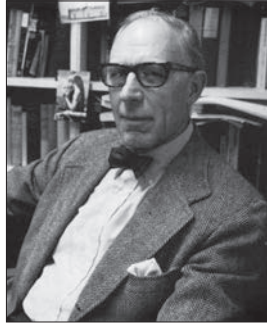
DAVISON, Roderic Hollett

(1916-1996)

Osmanlı tarihçisi.

27 Nisan 1916'da New York Buffalo'da doğdu. Babası Robert College'da hoca olduğundan çocukluğu İstanbul'da geçti. 1937'de Princeton Üniversitesi'ndeki lisans öğreniminin ardından Harvard Üniversitesi'nde tarih alanında yüksek lisansını (1938) ve ardından doktorasını (1942) tamamladı. 1947'de George Washington Üniversitesi'nde hocalığa başladı, 1954'te profesör, 1986'da "profesör emeritus" unvanını kazandı. Princeton, Johns Hopkins ve Harvard gibi üniversitelerde ders verdi. Üniversite hocalığının dışında birçok kurumda başkanlık ve kuruculuk görevlerini de üstlendi. Amerikan Tarih Kurumu'nun (American Historical Association) muhasipliğini (1974), Ortadoğu Çalışmaları Kurumu'nun (Middle East Studies Association) onuncu başkanlığını (1974-1975), Ortadoğu Enstitüsü'nün (Middle East Institute) ikinci başkanlığını (1976-1982) ve Türk Araştırmaları Kurumu'nun (Turkish Studies Association) başkanlığını (1980-1981) yaptı. Ayrıca *The Middle East Journal* dergisinin 1954-1984 yılları arasında danışma kurulunda yer aldı. Akciğer rahatsızlığı sebebiyle 23 Mart 1996'da Washington D.C.'de öldü.

Çalışma alanı daha çok XIX. yüzyıl Osmanlı diplomasisi ve reformları olan Davison, Batı dünyasında Batı kaynaklarıyla yazılmaya alışılmış Osmanlı tarihine Türk kaynaklarını da katarak yeni bir soluk getirmesiyle tanınır. Yaptığı incelemeler, son dönem Osmanlı Devleti'nin toplumsal ve politik yaşamıyla XX. yüzyılda Ortadoğu'da gerçekleşen devletleşme hareketleri esasındaki süreklilikleri de kapsar. Çalışmalarındaki temel vurgu Osmanlılar'ın modernleşme çabalarının ele alınmasıdır. Millî bağımsızlık, anayasal ve temsilî hükümet, güçler ayrılığı ve sekülerizm gibi konulara büyük önem atfeder. Batılılaşmış Osmanlı-Türk bürokratlarının siyasal modernleşmede oynadıkları role ve

Roderic
Hollett
Davison

bu onların eğitimi sağlayan okul ve programlara özellikle değinir.

Davison'un çalışmalarının Osmanlı modernleşme tarihine önemli katkıları olmuştur. Bunlardan belki de en dikkat çekici olanı, siyasal modernleşmenin bir süreç olduğu ve uzun bir dönemin sonucunda ortaya çıktığı gerçeğidir. Ona göre siyasal modernleşme yeni kavramların topluma nüfuzu, bu kavramlar çerçevesinde yeni kurumların oluşması, bu kurumlara ve topluma liderlik edecek kadroların yetiştirilmesini beklemeyi gerektirecek kadar uzun bir süreç ister. Eserlerinde İngiliz, Amerikan ve Osmanlı arşivlerini bir arada kullanmıştır. Yaklaşımlarında keskin bir Doğu-Batı karşıtlığı hâkimdir. Batı'nın bütün değişim ve dönüşümlerin çıkış noktası olduğu noktasından hareketle, müslümanların muhafazakâr anlayışından söz eder ve hıristiyanların değişime açık bulunduğunu öne sürer. Tarihî kaynakların kullanımını açısından dönemin metotlarının çok önüne geçmiş olan Davison, Osmanlılar'la ilgili çalışmaların başlı başına bir alan haline gelmesini savunur ve bunu "Doğu sorunu" gibi çok daha ideolojik-politik bir ana başlığın gölgesinden kurtarmaya çalışır.

Eserleri. 1. *Reform in the Ottoman Empire 1856-1876* (Princeton 1963, *Osmanlı İmparatorluğunda Reform 1856-1876*, trc. Osman Akinhay, İstanbul 1997, I-II). 1856'dan I. Meşrutiyet'in ilânına kadar geçen zamanda hayatîyet bulan reform hareket ve çabalarını konu almıştır. Birinci bölümde bu reformların arka planı olarak düşünülebilecek XVIII. yüzyıldaki yenileşme hareketlerini ve III. Selim zamanında meydana gelen değişimi, II. Mahmud ile Mustafa Reşid Paşa'nın gerçekleştirdiği yenilikleri incelemiştir. İkinci bölümü 1856 reformlarına ayıran yazar bu reformları çok ayrıntılı biçimde ele almıştır. Reformların dönemin düşünce hayatıyla ilişkisini incelemiş, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermeni, Rum Ortodoks ve yahudi cemaatlerinin yeniden yapılanmasına temas etmiştir.

Eyalet yönetimindeki değişikliklerle devam eden kitap *Yeni Osmanlılar*'ın kökenlerine dair bir bölümü de kapsar. Davison'un bu eseri, Batı merkezli yaklaşımların çevresinde dönen hükümlerden beslendiği yönünde eleştirilere mâruz kalmıştır. Şerif Mardin'e göre söz konusu yaklaşım, Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinin yeterince yansıtılmamasını beraberinde getirmiştir. Reformların ekonomik arka planına değinmeyen yazar Türk aydın tabakasının yükselişini ve muhalefet biçimlerini genişçe ele almıştır. 2. *Essays on Ottoman and Turkish History, 1774-1923 the Impact of the West* (Austin 1990, *Osmanlı-Türk Tarihi 1774-1923*, trc. M. Morali, İstanbul 2004). Yazarın makalelerinden oluşan bu kitap, daha çok diploması tarihçiliği ve XIX. yüzyıl Osmanlı yenileşmesi sürecindeki Batı etkilerinin ele alındığı yazıları kapsar. 1774 yılından başlayarak Osmanlı Devleti'ndeki Batı etkisinin ve bu etkinin modern Türk devletinin kuruluşu sürecinde ne şekilde ortaya çıktığının incelendiği makalelerde bu mesele sadece "Doğu sorunu" paradigmasından ele alınmayıp Osmanlı devlet adamlarının da belirleyici rolünü ortaya koyar. Kitaptaki son makale, ilk defa bu kitapla okuyuculara ulaşan "The Advent of Electric Telegraph in the Ottoman Empire" adını taşır. 3. *The Near and Middle East: An Introduction to History and Bibliography* (Washington 1959). 4. *Turkey: A Short History* (Huntingdon 1988, *Kısa Türkiye Tarihi*, trc. Durdu Mehmet Budak, Ankara 2004). Eser 1960 yılına, Demokrat Parti döneminin sonlarına kadar gelir. 5. *Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reform* (İstanbul 1999). Yine makalelerini içeren bir derlemedir. 6. *The Modern Nations in Historical Perspective* (Englewood Cliffs 1968).

BİBLİYOGRAFYA :

Şerif Mardin, "Reform in the Ottoman Empire 1856-1876", *Political Science Quarterly*, LXXXI/1, New York 1966, s. 160-162; Engin Deniz Akarlı, "Essays in Ottoman and Turkish History, 1774-1923", *The History Teacher*, XXVI/1, Indiana 1992, s. 128; M. C. Wilson, "Essays on Ottoman and Turkish History, 1774-1923", *Journal of Interdisciplinary History*, XXIV/2, Cambridge 1993, s. 393-394; A. Fisher, "In Memoriam", *MESA Bulletin*, XXX/1 (1996), s. 137-138; D. Mehmet Burak, "Prof. Dr. Roderic Davison", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 10, Ankara 1999, s. 351-387; Haşim Koç, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Modernleşmesi Çalışmalarının Öncülerinden Roderic H. Davison ve Eserleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, II/1, İstanbul 2004, s. 483-491.

HAŞİM KOÇ